WELIN & GÖÖS

1872
1922

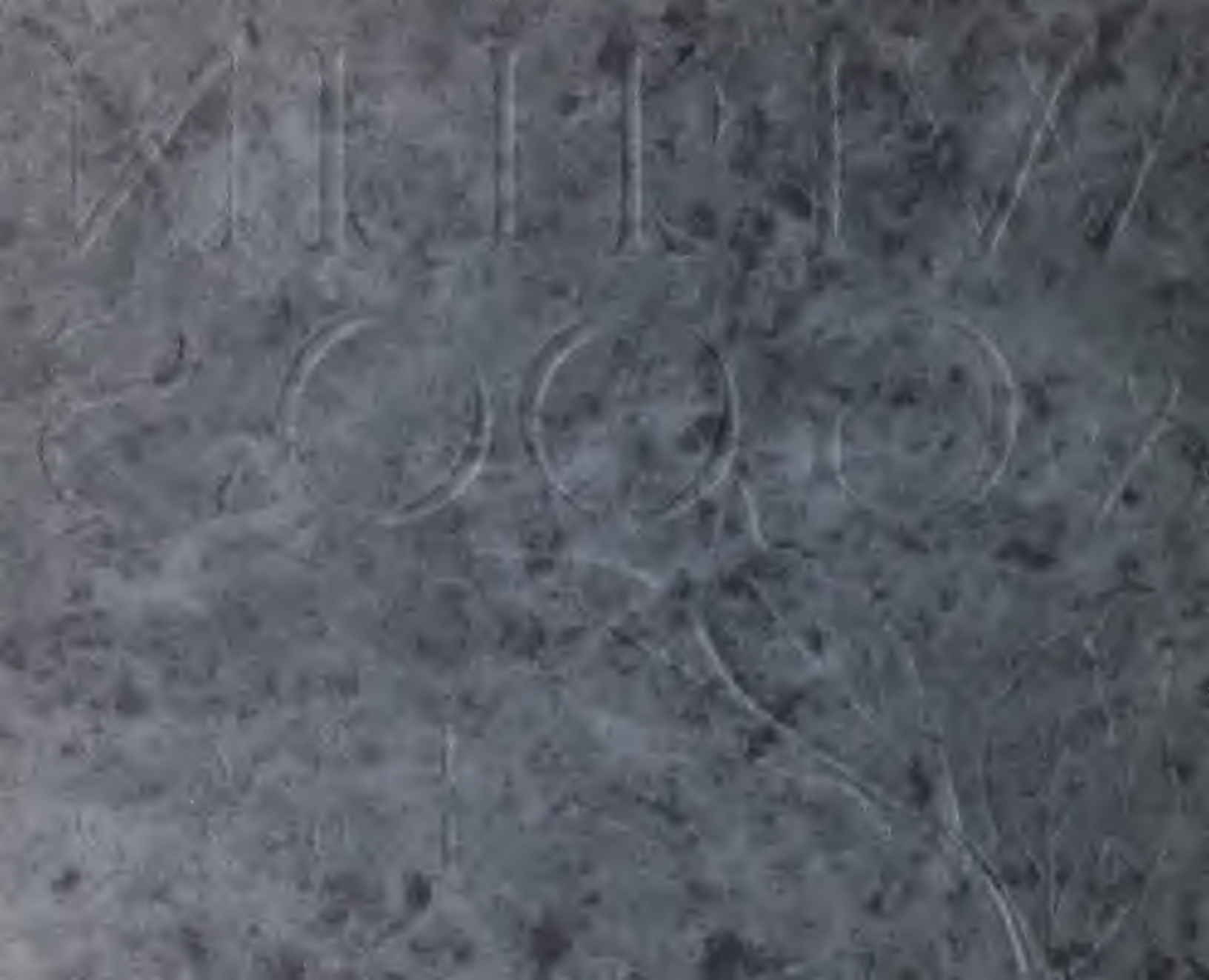

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/weilings1872192200hste

WEILIN & GÖÖS

1872—1922

FÖRFATTARE: ALB. HASTESKO.

ILLUSTRATIONER TOIVO VIKSTEDT.

KRITPAPPER, KLICHÉER OCH TRYCK:
WEILIN & GÖÖS, HELSINGFORS 1922.

I.

WEILIN & GÖÖS 1872—1883

JYVÄSKYLÄ-TIDEN

Weilin & Göös eller, såsom dess officiella firmanamn nu mera lyder, Osakeyhtiö Weilin & Göös Aktiebolag började sin verksamhet i Jyväskylä. Från att där hava varit en telning har denna firma, omplanterad i Helsingfors, utvecklat sig till ett valdigt träd, till en av de förnämsta och största i sin bransch i landet. Den livskraft den visat och det uppsving den tagit ha till stor del berott därpå, att dess verksamhet varit rotad på fosterländsk grund. Redan vid dess startande var strävan att tillfredsställa folkets andliga behov den ledande principen. Sedan nämligen det genom förordningen av år 1850 emanerade förbudet mot utgivande i tryck av all finskspråkig litteratur utom religiös och ekonomisk tio år senare blivit upphäft och då vid samma tid det sociala och politiska livet återupplivades, grydde också för litteraturen, synnerligast den finskspråkiga, en tid av stark utveckling. Härtill kom, att samtidigt folkskoleundervisningen helt och hållet omorganiserades och ställdes på en bredare bas, varigenom folkets kunskapsbegär i avsevärd grad

tilltog. Bristen på läroböcker och undervisningsmaterial gjorde sig emellertid mycket kännbar, isynnerhet vid finskspråkiga läroverk, där lärarena ofta voro tvungna att använda svenskspråkiga läroböcker vid undervisningen. Så var förhållandet vid landets första folkskoleseminarium i Jyväskylä samt vid elementarskolan därstädes. För avhjälpande av detta missförhållande började flere av lärarena vid nämnda undervisningsanstalter att själva utarbeta nödiga böcker på finska, i såväl original som översättning. Men de utarbetade läroböckerna skulle även tryckas. Författarenas ekonomiska förhållanden voro likväl sådana, att de ej själva kunde bekosta tryckningen, och vid den tiden var det svårt att få förläggare för en litteratur, vars räntabilitet ansågs osäker. Lyckligtvis fanns bland seminariets lärarkår en person, som hade mod och nödigt praktiskt intresse för företaget. Denna person var lektorn vid sagda seminarium *Karl Gustaf Göös*. Energiskt och målmedvetet skred han till förverkligande av sin älsklingstanke:

»böcker åt folket på dess eget språk».

---

o

HJÄLP AV STATEN FÖR INKÖP AV UNDERVISNINGSMATERIAL.

När år 1870 dåvarande chefen för ecklesiastikexpeditionen senator J. Ph. Palmén besökte Jyväskylä i och för inspektion av seminariet, framställde Göös för honom olägenheterna av att vid folkskolorna saknades nödigt undervisningsmaterial samt föreslog, att en affär för försäljning därav borde grundas. Palmén blev så intresserad för saken, att han utlovade at Göös hjälp av staten for sadant andamal, och ansag han att försäljningsdepoten borde förläggas till Jyväskylä, för att eleverna vid seminariet skulle under sin vistelse därstädes bliva i tillfälle att erhålla ledning vid användandet av de olika undervisningsmaterialierna och göra sig fortrogna med dem. På ansökan erhöll Göös år 1871 av staten ett räntefritt lån om 4,000 mark. Detta var på den tiden en stor summa pengar, och med glatt mod reste Göös utrikes för inkop av behövliga materialier. Återkommen hem öppnade han i augusti sistnämnda år en liten butik i staden för handel med dem.

Till vänster
Handsättare.

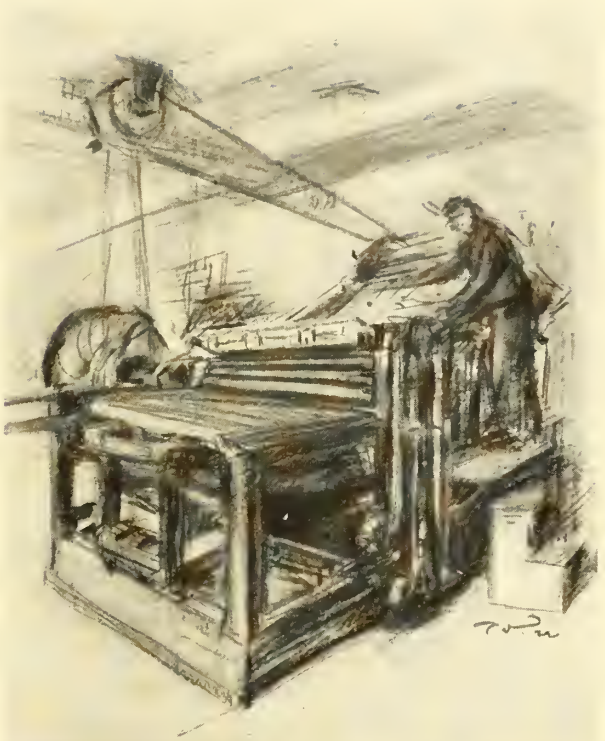

Till höger
Snällpress.

FIRMAN WEILIN & GÖÖS GRUNDAS.

Då affären gick över förväntan bra — lånet återbetalade Göös inom kort — beslöt han utvidga den. I sådant syfte vände han sig till sin vän, läraren vid elementarskolan i Jyväskylä *Alexander Georg Weilin*, som innehade en bokhandel i staden, och föreslog, att de skulle förena sina affärer. Efter särskilda överläggningar i saken enades man om att bilda ett gemensamt bolag under namn av *Weilin & Göös*, och skulle Göös' undervisningsmaterialiehandel flyttas över till Weilins bokhandel i hörnet av nuvarande Kilpinens och Handelsgatorna eller på den plats, där ännu Weilin & Göös' bokhandel är belägen. Ett formligt bolagskontrakt uppgjordes den 28 juni 1872, och den 23 september samma år blev det av magistraten gillat och fastställt. Till fond i bolaget insatte de båda bolagsmännen vardera 12,292 mark 89 penni, utgörande värden av i särskilda inventarieförteckningar upptagna artiklar. Ingendera fick driva någon handel eller rörelse utom bolaget och bägge borde ägna flit och omtanke åt bolagets angelägenheter.

Till vänster
Maskinsättarinna.

Till höger
Stilgjutare.

DE FÖRSTA LÄROBÖCKERNA FÖRLÄGGAS OCH TRYCKERI INRÄTTAS.

Bolaget kunde redan i början glädja sig åt en livlig omsättning. På grund av utsända reklamcirkulär inströmmade till bokhandeln ständigt nya rekvisitioner. Lagret av böcker och undervisningsmaterial måste ofta förnyas. Göös var jämt i redet för anskaffande av gångbara och kuranta artiklar. Pedagogen hos honom började småningom vika för affärsmannen. Såsom redan nämnts var affärens viktigaste uppgift förläggandet av läroböcker. Men då firman kunde betala endast anspråkslösa honorar åt författarna, vände sig dessa och ibland även firman själv till staten med anhållan om författarunderstöd. Då sådana ofta nog beviljades, möjliggjorde detta för firman en utvidgning av förlagsverksamheten allt mer och mer. Men det största hindret därvid var avsaknaden av eget tryckeri. I Jyväskylä fanns vid denna tid ett enda sådant, vilket genom köp övergått från doktor W. S. Schildt (Kilpinen) till magistern J. F. Canth, bokhållaren H. F. Helminen och Göös och drevs under namn av K. G. Göös ja kumppanit. Enligt kontraktet med Weilin var Göös

Till vänster
Digelpress

Till höger
Falserska

dock tvungen att lämna denna affär, men då Weilin & Göös var i behov av ett tryckeri, som kunde fritt disponeras för firmans räkning, beslöt Göös att slå två flugor i en smäll och lyckades den 22 november 1872 förmå Canth och Helminen att sälja sina andelar i tryckeriet at Weilin & Göös. Tryckeriet var av det enklaste slag. Endast en handpress med dartill hörande attiraljer. Den hade ursprungligen ägts av Karl Axel Gottlund, utgivare av tidskriften Otava i Helsingfors, såldes sedermera till Ekenäs och därifrån till Jyväskylä samt hamnade slutligen efter Weilin & Göös' flyttning till Helsingfors åter i denna stad. Tryckeriet inrymdes i en del av bagarstugan i samma gård, där bokhandeln var, och tillverkades sålunda i ena ändan av rummet andlig, i den andra lekamlig spis. Tryckeripersonalen utgjordes av en enda arbetare, P. Pitkänen, som ensam var både faktor, sättare och tryckare. Å tryckeriet trycktes för det mesta andlig och skolbokslitteratur. Bland författare av läroböcker må nämnas J. Länkelä, E. Bonsdorff, F. Canth, O. Vallin, K. G. Göös och E. Soldan.

Detta var början till den stora över hela landet så väl kända fabrik,
som Weilin & Göös nu innehar i Helsingfors och som för
närvarande sysselsätter c. 400 personer.

Till vänster
Bokbindare.

Till höger
Häfterska.

NYA TRYCKERIMASKINER ANSKAFFAS.

Med iver och lust hängåvo sig de båda kompanjonerna under sin från skolarbetet lediga tid åt skötande av sin gemensamma affär. Göös var den drivande kraften med blick för tidens krav, icke skyende kostnader för affärens utvidgning, om han ansåg en sådan nödvändig. Weilin däremot var ytterst försiktig, mera konservativ, fruktade utgifter och förstoringsplaner. Då emellertid firman 1873 erbjöds tryckningen av prosten Berghs stora postilla, ett arbete om 40 tryckark, fann Weilin för gott att falla undan för Göös' energiska fordran på anskaffande av nya tidsenliga maskiner till tryckeriet. Bl. a. köptes då en snällpress från Köpenhamn, och med denna trycktes 10,000 exemplar av nämnda arbete.

o

Till vänster
Pressförgyllare

Till höger
Tresidig skärmaskin

FIRMAN GRUNDAR EGET BOKBINDERI.

Postillan var nu tryckt, men då firman ej egde något bokbinderi, uppstod frågan huru få denna stora upplaga inbunden. Dock när nöden är störst, är hjälpen närmast. Så även nu. Det hände sig nämligen att just vid den tiden eller våren 1874 en illa klädd man vid namn Ollonqvist infann sig hos Göös och anhöll om bokbindararbete. Sade sig vara skicklig arbetare, men på grund av särskilda omständigheter råkat något på slarv. Då Göös för honom förklarade, att det nog fanns arbete, men varken lokal eller verktyg därför, drog mannen upp ur fickan en gammal tysk priskurant å bokbinderitillbehör och sedan han utpekat de verktyg och maskiner, som nu närmast behövdes, uppmanade han Göös att beställa dem samt anskaffa lämplig lokal. En sådan lyckades Göös få hyra i granngården. Även nu uppstod en liten kontrovers mellan de båda vännerna. Weilin ville nämligen bromsa hela bokbinderiföretaget såsom i hans tycke alltför kostsamt, men även nu segrade den mera förutseende Göös. Arbetet i bokbinderiet vidtog omedelbart, efter

Linjererskor.

det de från Tyskland rekvirerade arbetsredskapen anlänt eller sommaren 1874. Berghs postilla vart snart inbunden och kunde sändas ut i marknaden. Men vem räknar antalet av de bokband, som sedan dess utgått ur Weilin & Göös' bokbinderi, vilket allmänt anlitas för utförande av förnämligare arbeten i branschen. Nämnas kan här att Albert Edelfelt å bokbinderiet själv brukade förfärdiga det marmorpapper, som skulle användas till de böcker han lät inbinda hos firman.

---

o

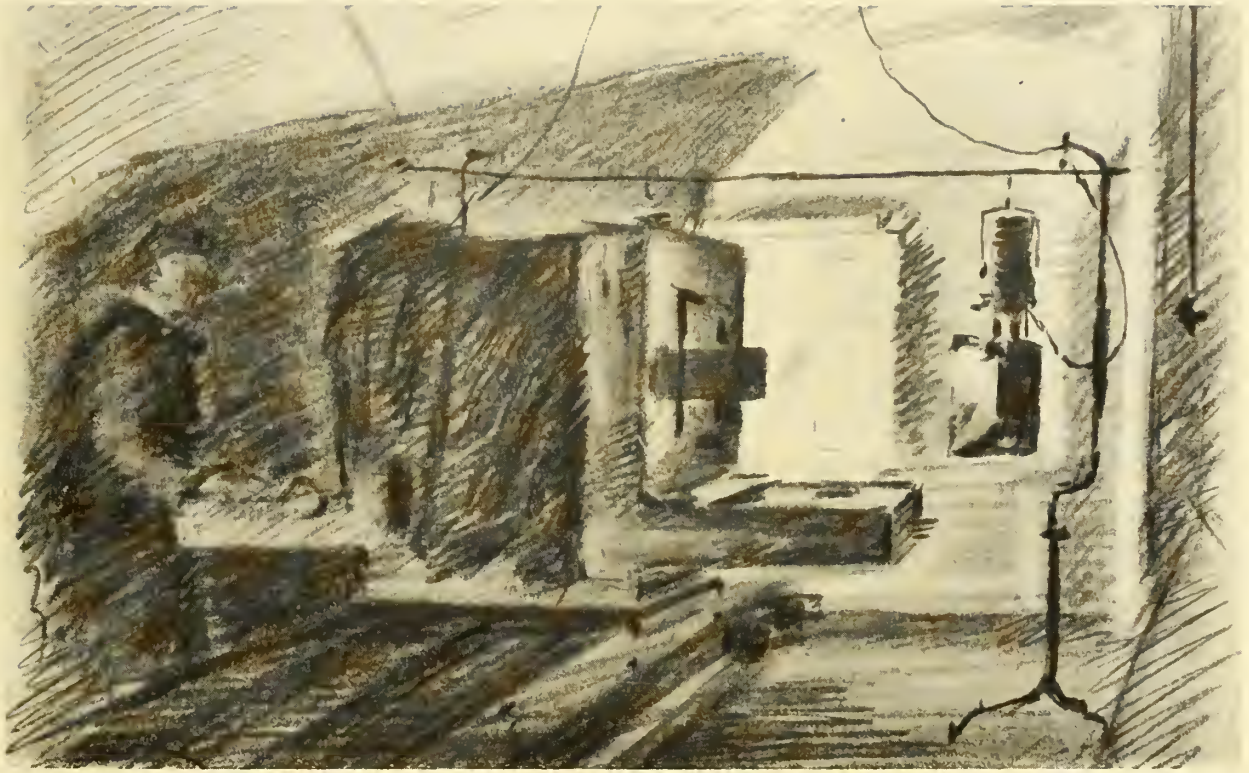

Från kemigrafiska avdelningens fotografiatelier.

TILLVERKNING AV KONTORSBÖCKER OCH SKRIVBORDSTILLBEHÖR.

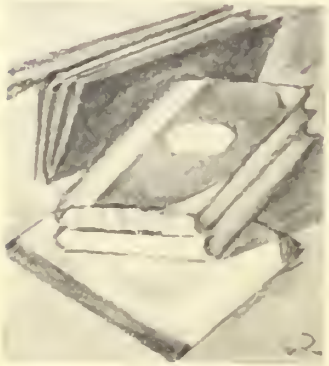

Då emellertid firmans förlagsrörelse icke erbjöd tillräckligt arbete åt fabriken, började man rikta blickarna på tillverkningen av andra artiklar. Den tiden togos alla kontorsböcker från utlandet. Då väcktes år 1877 inom firman tanken på att tillverka sådana inom eget land. Raskt skred man till verket för realisering av denna tanke. Bokbinderiet förstorades och arbetsstyrkan ökades. Nödiga maskiner och redskap anskaffades. Redan 1878 kunde fabriken sända ut i handeln allehanda för kontor och ämbetsverk behövliga utensilier, såsom större och mindre kontorsböcker, s. k. minister- och växelportföljer, notesböcker, all slags bokomslag, inventiösa skrivbordstillbehör m. m. dylikt. Dessa artiklar väckte genast uppseende och en Helsingfors tidning skrev härom att de i Weilin & Göös' fabrik tillverkade artiklar kunde »i propreté och elegans uthärda fullkomlig jämförelse med utländska av samma slag, i hållbarhet överträffa de det mesta man i den vägen ser.» Då härtill kommer att prisen på nämnda alster, liksom fallet är med

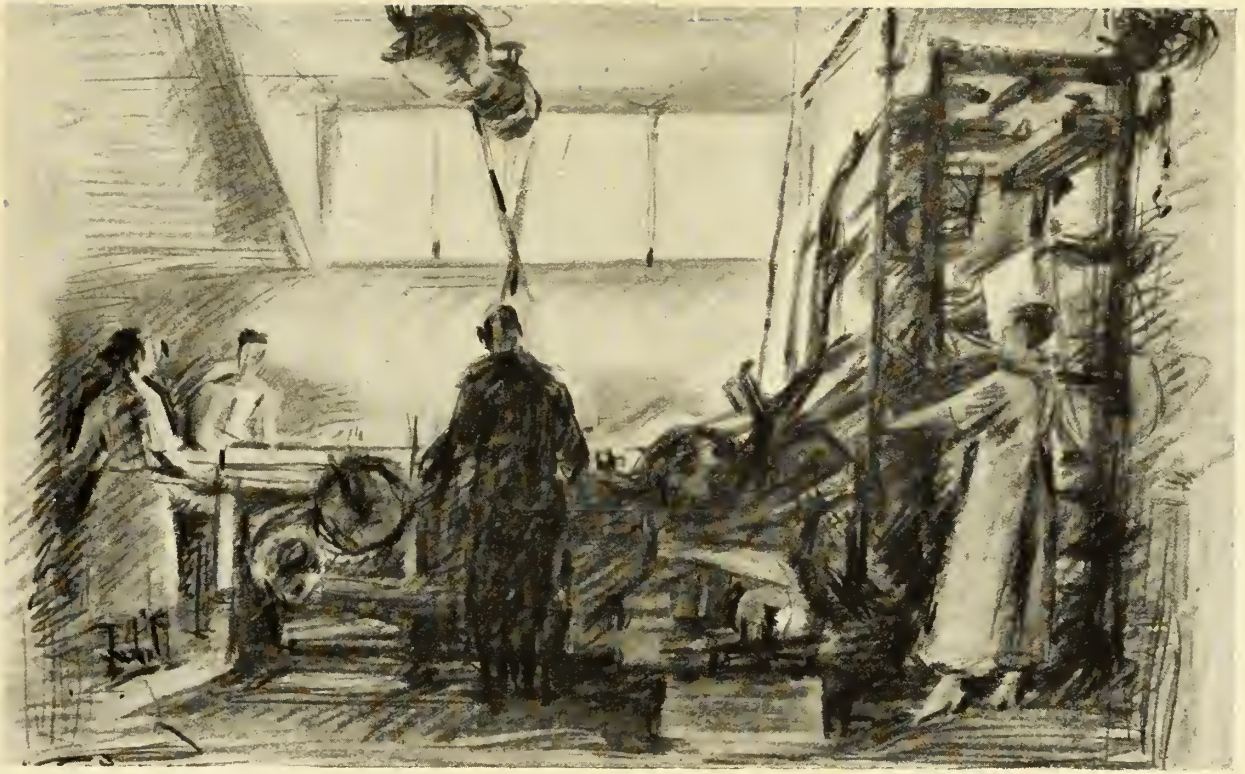

Tillverkning av kartongpapper.

allt vad denna firma sänder ut i marknaden, voro mycket facila, lyckades Weilin & Göös snart utträngа sina utländska konkurrenter på ifrågavarande område. Fabriken var nu lagd på en bredare bas och sysselsatte redan ett 50-tal personer.

---

o

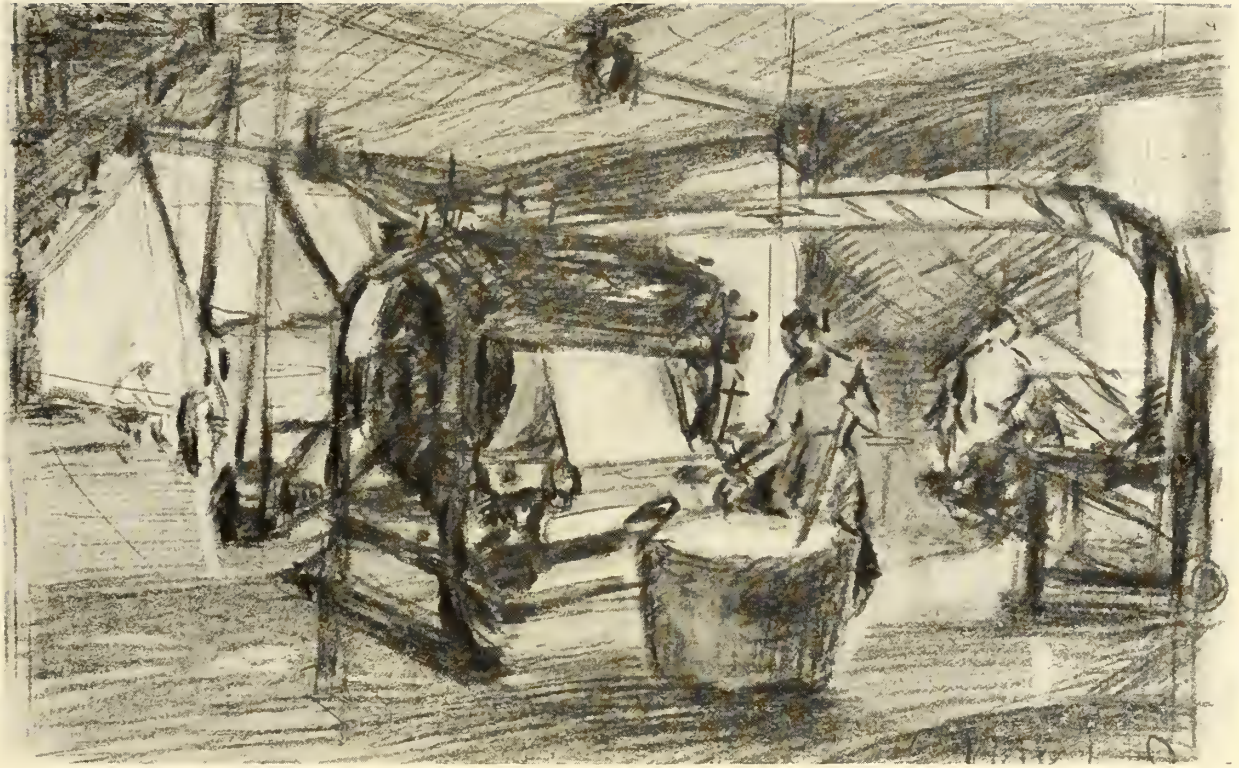

Från kritpappersavdelningen.

FIRMAN ÖPPNAR BOKHANDEL I HELSINGFORS.

På grund av den stegrade efterfrågan på firmans artiklar och i betraktande av huvudstadens betydelse såsom centrum för landets ekonomiska liv blev det nödvändigt för firman att därstädes hava en försäljningsdepot för sina produkter. I sådant syfte ingicks 1880 med herr *Carl Fredrik Wickström*, som antagits till Finska Förlagsföreningens kommissionär i Helsingfors, den överenskommelsen, att han i egenskap av medbolagsman i Weilin & Göös skulle där öppna en bokhandel för avyttring närmast av Weilin & Göös' alster. Detta kompanjonskap upphörde dock, sedan firman flyttat till Helsingfors. Wickström fortsatte ensam bokhandelsrörelsen, som gick under namn av Wickström & C:ni Bokhandel, men såg sig sedermera 1893 tvungen att avstå från densamma, vars avläggare är den nu så allmänt kända Akademiska Bokhandeln. Något år senare inträdde Wickström åter i firmans tjänst såsom chef för dess kontor och kvarstod i denna befattning ända till sin död 1922.

Till vänster
Rullskärmaskin.

Till höger
Tryckning av Paragon-kassakontrollblock.

FLYTTNING TILL HELSINGFORS.

Då det hus, tillbyggt gång på gång, uti vilket fabriken var inrymd, började bliva allt mer olämpligt för sitt ändamål och då dessutom behovet av ångkraft gjorde sig mer och mer kännbart, — alla maskiner drevos nämligen med handkraft —, uppstod 1882 tanken att bygga en ny tidsenlig fabriksbyggnad av sten. Då emellertid Jyväskylä såsom affärsort befanns mindre lämpligt, synnerligast som det vid denna tid saknade järnvägsförbindelse, varigenom transporten av varor ställde sig kostsam och tidsödande, övergavs nämnda plan och beslöts i stället att flytta hela affären till Helsingfors, där fabrikslokal upphyrdes i gården N:o 20 vid Västra Henriksgatan. Sommaren 1883 företogs sedan flyttningen till Helsingfors. Alla användbara maskiner och utensilier stuvades jämte arbetarna med familjer och bohag ombord på ångbåten »Suomi», egentligen en ångpram, som gjorde endast några knop. Men den tiden voro pretentionerna vad bekvämlighet och hastighet vidkommer ej stora. Huvudsaken var att man kom fram, dit man skulle. Päijänne passerades

Tillverkning av blad till fotografialbum.

lyckligen, och sedan man anlänt till Lahtis, fortsattes färden vidare med järnväg till Helsingfors. Göös övertog ledningen av affären i Helsingfors, men Weilin stannade kvar i Jyväskylä för skötande av bokhandeln där, vilken dock två år senare eller 1885 såldes åt bokhandelsbiträdet M. Orpana, då även Weilin lämnade orten och slog sig ned i Helsingfors. Samtidigt med flyttningen till huvudstaden övergåvo de båda bolagsmännen för alltid den pedagogiska banan. Den 15 september 1883 invegs den nya fabrikslokalen, inrymd i en enkom för densamma ombyggd flygelbyggnad i ovannämnda gård vid Västra Henriksgatan. I nedre våningen var tryckeriet med en större och två mindre snällpressar samt en satineringsmaskin, i övre våningen bokbinderiet med linjerings-, perforerings m. fl. andra maskiner. Såsom kraft användes en fyra hästars ångmaskin. Vid invigningsfesten, till vilken hela fabrikspersonalen var inbjuden, höll Göös ett livfullt tal, framhållande betydelsen av affärens flyttning och uttalande förhoppningen om ett framgångsrikt arbete.

---

o

II.

WEILIN & GÖÖS 1883—1922

HELSINGFORS-TIDEN

AFFÄREN OMBILDAS TILL AKTIEBOLAG.

För att giva mera stadga åt företaget beslöt man att ombilda detsamma till aktiebolag. Aktiernas antal bestämdes till 240 st., varje lydande på 1000 mark. Sedan Göös, Weilin och Wickström envar tecknat 80 st., konstituerades bolaget den 15 oktober 1883 under namn av *Weilin & Göös Fabriks- och Bokförlags-Aktiebolag*. Detta övertog det gamla bolagets böktryckeri, bokbinderi, varulager, råmaterialier och bokförlag till ett bokfört värde av 240,000 mark. Med bokförlaget följde dessutom stereotypplattor, förlagsrätter och otryckta manuskript. Bestyrelsen, bestående av de trenne aktionärerna, utsåg Göös till disponent för fabriken. Samma år lyckades bolaget för en summa av 275,000 mark förvärva sig gården, där fabriken var inrymd och som ägdes av veterinären A. Silfvast. Aktiekapitalet höjdes 1890 till 400,000 mark, 1895 till 500,000 mark och 1917 till 1,000,000 mark.

År 1895 ändrades firmans namn till *Osakeyhtiö Weilin & Göös Aktiebolag*.

Till vänster
Fotografialbum förses med guldsnitt.

Till höger
Tillverkning av marmorpapper.

AGENTER ANSKAFFAS OCH FABRIKEN OMBYGGES.

Göös, som, såsom tidigare nämnts, redan före flyttningen till huvudstaden tagit avsked från sin lektorstjänst vid seminariet, kunde nu helt hängiva sig åt skötande av bolagets affärer. Själv reste han omkring i landet och anskaffade agenter för försäljning av firmans artiklar. Till sådana antogos i främsta rummet bokhandlare i städerna. Inseende vikten av att hålla fabriken i tekniskt avseende i jämnhöjd med utvecklingens gång, skydde han ej kostnader därför, lika litet som för utvidgning av fabrikens verksamhet, om därmed något stod att vinna. För att göra fabrikslokalen mera ändamålsenlig ävensom för att densamma såväl i sanitärt avseende som för undvikande av skador genom eldsvåda skulle erbjuda större garantier än dittills genomfördes år 1889 en fullständig ombyggnad av fabriken, varjämte nya moderna maskiner anskaffades.

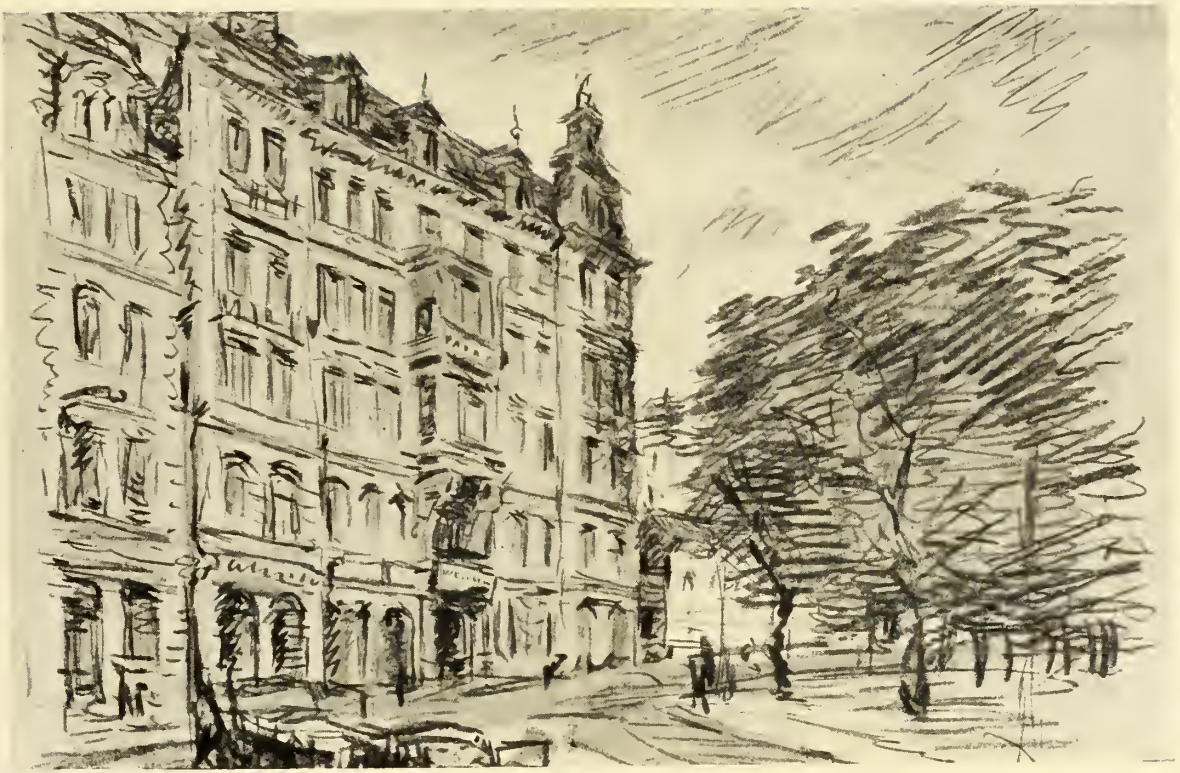

Fasaderna av bolagets nuvarande fabriksgårdar Västra Henriksg. 20 & 22.

FIRMAN SASOM FÖRLÄGGARE OCH TIDNINGSUTGIVARE.

I början av sin tillvaro förlade firman, såsom redan tidigare antytts, för det mesta religiös och skolbokslitteratur. Redan i Jyväskylä hade man vidtagit åtgärder för utgivande på finska av G. Dorés illustrerade bibelupplaga. Detta stora verk, som tryektes i 5000 exemplar och inbundet kostade firman över 80,000 mark, blev färdigt först i Helsingfors. År 1887 lyckades bolaget förvärva åt sig rätten att utgiva den av kyrkomötet 1886 antagna nya psalmboken jämte evangelieboken och kyrkohandboken. Bland arbeten av annat slag, som utkommit på firmans förlag, må här nämnas: Danielsons kända historia om finska kriget 1808—1809 samt J. Krohns »Suomalaisen kirjallisuuden historia».

Även till den tredje statsmaktens, pressens, område har Weilin & Göös utsträckt sin verksamhet. Så utgav firman 1878—1882 i Jyväskylä tidningen »Päijänne» under redaktion av magister Antti Tuokko (Törneroos), skald och översättare, som tillika var anställd hos firman såsom korrekturläsare och kvarstod i dess tjänst ända till

Till vänster
Vy av gårdsplanen
V. Henriksg. 20.

Till höger
Vy av gårdsplanen
V. Henriksg. 22.

sin död 1896. År 1884 beviljades lektor Göös tillstånd att i Helsingfors utgiva en svenskspråkig daglig tidning, nämligen det kända bladet »Finland», som med välvillig, fördomsfri blick skulle följa med kulturarbetet i vårt land, även där detta försiggick på finskt språk, och som framför allt skulle framhålla de synpunkter, omtanken för det odelade och odelbara fosterlandets väl borde ingiva. En efterföljare till »Morgonbladet» sökte »Finland» driva finskhetens sak i en mildare form än detta blad, dock med en stark anstrykning av religiositet. Men på grund av dess anomali — ett svenskspråkigt, men finsktsinnat pressorgan — blev dess liv ej långt. Efter det Agaton Meurman 1888 lämnat dess redaktion, minskades dess läsarkrets alltmera, och upphörde »Finland» att utkomma år 1892. Två år senare började firman utgiva en illustrerad tidskrift »Suomen Kuvalehti», men upphörde därmed redan 1895, då förtaget i ekonomiskt avseende misslyckades. Även en illustrerad barntidning, benämnd »Tilli» (Sidensvansen), utkom på firmans förlag åren 1884—1886 under redaktion av skolföreståndarinnan Ottilia Stenbäck.

o

Bolagets tre tomter i Tölö, reserverade för ny fabriksbyggnad. På den mellersta tomten befinner sig en 2-vånings träbyggnad.

ALMANACKS- OCH KALENDERPRIVILEGIET.

Ända sedan 1887 har firman på arrende innehaft Universitetets privilegium att i Finland utgiva almanackor och Finlands statskalender. Under de 35 år detta privilegium varit i firmans händer har vid flere tillfällen erkännande uttalats från allmänhetens sida för det sätt, på vilket firman handhaft privilegiet. Även har firman försökt göra dessa publikationer så praktiska och användbara som möjligt. Från att tidigare hava utkommit i endast två upplagor, utgives almanacken numera i ett 40-tal upplagor för olika ändamål. På initiativ av bolaget har statskalendern vad uppställning och format samt delvis innehåll angår undergått en fullständig omändring och kommer resultatet därav att visa sig i och med 1923 års kalender.

STENTRYCKERI OCH KEMIGRAFI.

År 1892 utvidgades fabrikens verksamhet genom inrättande av ett litografiskt tryckeri och en kemigrafisk avdelning. För vinnande av utrymme för stentryckeriet ändrades och tillbyggdes översta våningen av stenhuset inne på gården N:o 20 vid Västra Henriksgatan, varemot den kemigrafiska avdelningen placerades i gården N:o 22 vid samma gata. Denna gård hade bolaget nämligen 1890 inköpt av enkefru Alexandra Silfvast. Man ansåg nämligen denna granntomt vara behövlig för bolaget, enär fabriksanläggningen för sin framtida utveckling var i avsaknad av lämplig plats för möjliga tillbyggnader. Visserligen band bolaget genom detta fastighetsköp en betydande del av sitt rörelsekapital, men detta inverkade ej på dess verksamhet, då hyrorna för i gården varande privatlokaler betäckte räntorna och utgifterna för gården. År 1918 ingick firman med sitt stentryckeri såsom delägare i den vid slutet av sagda år bildade stora sammanslutningen av landets stentryckerier.

Grafisk framställning av firmans utveckling.

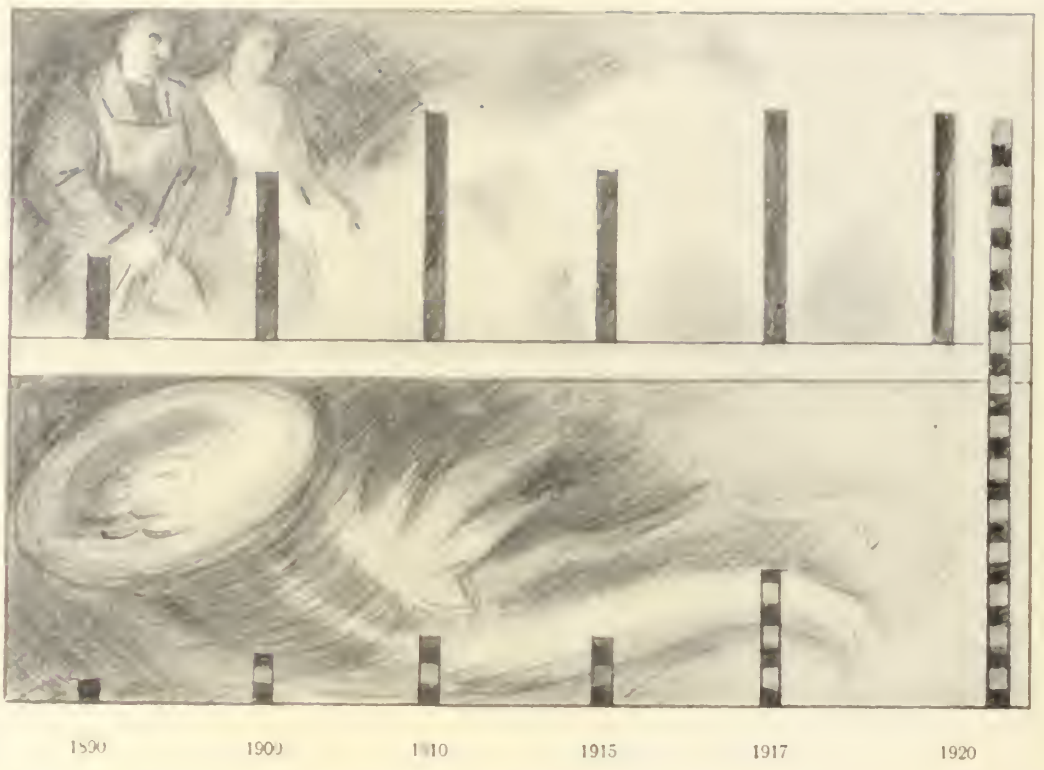

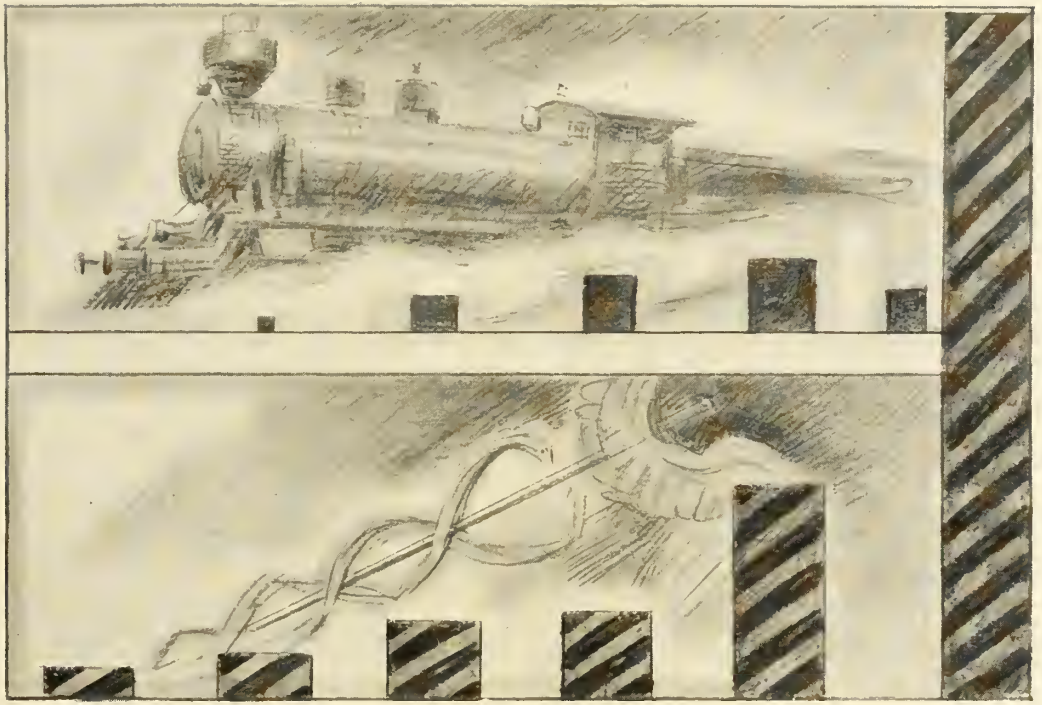

Grafisk framställning av firmans utveckling.

Export.

Produktion.

DÅLIGA TIDER OCH STORA FÖRLUSTER.

I början av 1890-talet var den allmänna ekonomiska ställningen i landet mycket svår, isynnerhet för affärsmän och industriidkare. Genom missväxter och andra störande faktorer hade penningetillgången minskats och konsumtionsförmågan hos den stora allmänheten reducerats till det minsta möjliga. Ej heller Weilin & Göös undgick följderna av dessa ogynsamma förhållanden, varför resultatet av bolagets verksamhet ej utföll så fördelaktigt som tidigare. Härtill bidrog även den vid huvudstadens boktryckerier antagna högre avlöningstariffen. Ävensa störtes fabriksdriftens jämna gång av nybyggnadsarbeten och av den tillföljd av litografiska avdelningens inrättande nödiga flyttningen av andra avdelningar. Bolaget fick även vidkännas ledsamma följder därav, att år 1893 flere av landets bokhandlare gjorde konkurs, varigenom bolaget led en ganska avsevärd förlust.

BUTIK FÖR BOLAGETS ARTIKLAR.

För att bliva i tillfälle att exponera fabrikens tillverkningar för allmänheten iordningställdes år 1891 en försäljningslokal därför i bottenvåningen i stenhuset vid gatan i gården N:o 20. Då det emellertid längre fram ansågs olämpligt, att bolaget försålde sina egna artiklar i minut, synnerligast som i staden uppstått detaljaffärer för dylika varor, indrogs butiken år 1916, och apterades dess lokal för annat ändamål.

o

Från firmans utställning å mässan 1920.

Från firmans utställning å mässan 1920.

AVDELNING FÖR TILLVERKNING AV KARTONG.

Senare hälften av 1890-talet utmärktes genom en allt mer stegrad produktion. Bolagets verksamhet hade vunnit den omfattning, att ej ens närmelsevis allt arbete, som erbjöds, kunde emottagas. Det blev därför nödvändigt att åter utvidga fabriken. Vid samma tid eller 1896 beslöt man upptaga en för landet ny fabrikation, nämligen tillverkning av kartong bl. a. för fotografiblanketter, spelkort m. m., vilken fabrikation, skyddad som den var medels hög tull, antogs komma att bedrivas med god vinst.

Då denna fråga var före vid bolagsstämman yrkades, att den av firman efter stentryckeriets inrättande påbörjade spelkortsfabrikationen, som icke överensstämde med det ideella program bolaget omfattat och enligt vilket endast religiös och i sedligt hänseende oskadlig litteratur skulle av firman förläggas, borde upphöra. Något beslut fattades dock ej, varför verksamheten fortsattes som förut. — För kartongfabrikationen uppfördes en särskild tillbyggnad på tomten N:o 22.

FABRIKEN UTVIDGAS YTTERLIGARE.

För att kunna emotstå en allt mera växande konkurrens och i marknaden föra förut i landet ej tillverkade artiklar var man år 1898 åter nödsakad att vidtaga ganska betydande utvidgningar. Så inrättades en avdelning för tillverkning av struket papper (konsttryckpapper, chromopapper). Stentryckeriet förseddes med särskilda nya maskiner och större lokal. En ny ångmaskin och ångpanna samt en dynamomaskin anskaffades. Vid denna tid sysselsatte fabriken över 200 arbetare och maskinernas antal steg till c. 75.

o

GÖÖS AVGÅR FRÅN DIREKTÖRSKAPET.

År 1900 avgick bolagets stiftare och mångåriga ledare lektor Göös från posten som verkställande direktör, men kvarstod såsom medlem av direktionen till år 1902. På grund av sin försvagade hälsa och höga ålder ansåg han sig icke mera kunna så aktivt deltaga i styrelsens arbete, som affärens dåvarande omfång och dess tendens till ytterligare utvidgning krävde. — Till verkställande direktör utsågs då eller från och med 1901 borgmästar *Lennart Cajander*.

o

A. G. Weilin

K. G. Göös.

DEN RYSKA MARKNADEN.

Efter att tidigare hava endast i mindre omfång exporterat sina alster till Ryssland utvidgade firman från år 1898 sin verksamhet därstädes, närmast för försäljning av struket papper och stentrycksalster, senare även andra tryckalster samt kontors- och notesböcker. Försäljningen på Ryssland, vilken till att börja med gav ett mindre tillfredsställande resultat på grund av att det ekonomiska tillståndet där var svagt och osäkert, började dock snart att tilltaga i allt större omfång ända tills att densamma till följd av den ryska bolschevikrevolutionen tillsvidare helt och hållet avbrots. Efter världskriget har firmans export varit inriktad huvudsakligen på de från Ryssland lösgjorda baltiska länderna.

o

Lennart Cajander.

Birger Mollis.

STREJKER OCH STREJKFÖRSÄKRING.

Under Cajanders tioåriga ledning gick affären sin gilla gång framåt. En livlig verksamhet rådde inom fabrikens alla avdelningar, och resultatet därav visade sig i en ständigt ökad omsättning. Visserligen stördes firmans lugna utveckling liksom de flesta andra industriaffärers av de numera så vanliga arbetarstrejkerna. Av sådana må nämnas den på hösten 1905 inträffade storstrejken, en tre veckors strejk i bokbinderiet 1906 samt en flere månader räckande strejk i bok- och stentryckeriet samt bokbinderiet 1911. För att i någon mån skydda sig mot förluster av detta slag lät bolaget strejkförsäkra fabriken.

Anders Silfvast.

C. F. Wickström.

SPECIALTRYCKERIET PARAGON.

År 1909 lyckades Weilin & Göös förvärva åt sig ensamrätten att medels patenterade maskiner för Finland och Ryssland förfärdiga och sälja s. k. Paragon-block och Plic-böcker samt andra självkopieringsartiklar. Fördenskull inrättades en skild avdelning — specialtryckeriet Paragon. Detta, som numera utgör en av firmans viktigaste avdelningar, står i förbindelse med ett över hela världen arbetande internationellt syndikat, inom vars samtliga fabriker man utför i främsta rummet självkopieringsartiklar samt där man genom utbyte av idéer och erfarenheter ständigt strävar att fullkomna sina tillverkningar. Paragons alster för självkopiering och kontroll ha vunnit fullt erkännande och en allt mer ökad spridning inom affärsvärlden hos oss. Såsom exempel därpå må endast anföras att Paragon-kassakontrollsystemet, vilket är avsett för detaljaffärer, finnes infört hos över 1,500 firmor i Finland.

o

John Höckert.

Ernst Bonsdorff.

OMBYTE AV VERKSTÄLLANDE DIREKTÖR.

Borgmästar Cajanders energi och erfarenhet på olika områden tyektes borga för att affären skulle gå en jämn utveckling till mötes. Stor blev därför överraskningen, när vid hans plötsliga frånfälle hösten 1911 det upptäcktes, att firmans ställning blivit betydligt försvagad. Denna omständighet var dock ej av den beskaffenhet, att den nämnvärt inverkade på firmans stabilitet. Till verkställande direktör utsågs nu ingeniör *Birger Moliis*, medlem av direktionen sedan år 1902.

o

Joh. Boris Molliis.

O. E. Lampén.

KRIGSÅREN OCH RÖDA UPPRORET.

Det år 1914 utbrutna världskriget och de därav förorsakade exceptionella förhållandena hade till en början en förlamande inverkan på det ekonomiska livet i vårt land. Även hos Weilin & Göös visade sig detta. I bolagets verksamhet inträdde en plötslig stagnation. Under de tre första krigsmånaderna gjordes ej hos firman några nya större beställningar och de under normala förhållanden regelbundet återkommande dylika uteblevo nu helt och hållet. Men redan våren 1915 inträdde en förändring till det bättre, och vid årets slut rådde åter en livlig verksamhet inom firmans olika avdelningar, en verksamhet, som kulminerade i början av år 1917. Under de för vårt land så händelserika åren 1917 och 1918 förekommo vid Weilin & Göös liksom vid andra industriaffärer ofta störingar i arbetets regelbundna gång. Så avbröts detsamma från 1 juli 1917 under c. 6 veckor på grund av typografstrejk och under november samma år tillföljd av storstrejk. I och med utbrottet av det röda upproret i jan. 1918 inställdes firmans verksamhet

Bengt Oldenburg.

Julius V. Blyh.

helt och hållet och först den 17 april kunde arbetet ånyo vidtaga och har det sedan dess fortskridit jämnt och utan störingar från arbetarnas sida. Ehuru bolagets egendom icke tog någon skada under upprorstiden, led affären dock därunder indirekt kännbara förluster, ty åt en del av personalen utbetalades lönerna som förut, och dessutom hade bolaget andra löpande utgifter, vilka icke kunde lämnas olikviderade. Då penningens värde sjönk, nödgades firman i likhet med andra affärer höja prisen på sina artiklar. Den totala försäljningen steg därför 1918, oaktat ovanantydda vidriga förhållanden, till betydligt högre belopp än för tidigare år.

o

Arthur Ekholm.

John Berger.

ALBUM OCH MARMORPAPPER.

År 1915 inrättades en fabrik för tillverkning av album, den första i Finland. Från och med detta år har firman sänt ut i handeln massor av album för olika ändamål, såsom festalbum för privata personer och sammanslutningar, fotografialbum i en mängd olika format och utföranden, amatör-, postkorts-, poesialbum m. fl. — Ej långt därefter påbörjades tillverkning av marmorpapper i rullar och ark. Tidigare hade nästan allt marmorpapper importerats från utlandet.

Sådant tillverkas numera av Weilin & Göös i flere tiotal olika mönster.

Ivar Lehto.

Axel Hellstén.

INKÖP AV NYA TOMTER FÖR FABRIKEN.

Då det utrymme bolaget för drivande av sin rörelse förfogar över börjat visa sig allt för knappt och dessutom själva fabrikslokalerna ur teknisk synpunkt olämpliga, har beslut fattats att flytta fabriken till en annan plats i staden. För sådant ändamål har bolaget allaredan inköpt tomterna 11, 13 och 15 vid Tölögatan, ett område, som begränsas av Tölö- och Södra Hesperiagatorna samt Västra Chanssén. Ännu har dock planen att uppföra en ny fabriksbyggnad på sagda område icke kunnat realiseras på grund av de ytterst uppdrivna byggnadskostnaderna.

o

Karl Hjelt.

Herman Nenonen.

Otto Parkkonen.

Carl Lönnberg.

Karl Emil Nyberg.

Frans Oskar Wickström.

Gustaf Ferd. Ekholm.

Hulda Saarni.

Karin Sosunoff.

ELDSVÅDA I BOKBINDERIET.

I mars 1919 härjades bokbinderiet så fullständigt av eld, att allt arbete där måste tillsvidare inställas. Men sedan nödiga reparationer utförts och nya maskiner erhållits, kunde fabriken åter snart upptaga arbetet, dock i full utsträckning först påföljande år. Som en följd härav må framhållas, att bokbinderiet sålunda på en jämförelsevis kort tid blev försatt i ett fullkomligt modernt skick, vilket i betydande grad uppdrivit dess produktionsförmåga.

o

Karl Lindfors.

Robert Müller.

Matilda Grönqvist.

Albert Rosenberg.

Wilhelm Stenström.

Olivia Suomela.

Maija Autere.

Pekka Heiskanen.

SAMKVÄM OCH FÖRENINGSLIV VID FABRIKEN.

Under den tidigare perioden av firmans existens anordnades för fabrikspersonalen vanligtvis en gång i månaden på en lördag kafferep, vid vilket även musik och sång förekommo. Varje nyår emottogs med klockringning och voro då samtliga arbetare inbjudna att tillsammans med chefskapet tillbringa nyårsaftonen i den med julgran och kulörta lyktor smyckade fabrikslokalen, varvid tal höllos och skålar druckos för fabrikens och allas gemensamma välgång. Efter flyttningen till Helsingfors förekommo under den första tiden bl. a. gemensamma utfärder till stadens omgivningar. Sedan affären utvecklats till storindustri, upphörde emellertid snart dessa familjära samkväm. Arbetarnas intresse drogs allt mer till fackföreningarna och flere av dem lyckades där skaffa sig en ledande ställning, så t. ex. linjeraren Järvenpää, vars meningsfrände Tainio — även han anställd i firmans tjänst — blev en av socialisternas koryféer. Glömmas bör här ej en bland firmans arbetare kort efter det fabriken flyttats till

huvudstaden bildad förening, »Veikkojen piiri», vars uppgift var att under kamratlig samvaro om lördagsaftnar genom läsning och föredrag befrämja medlemmarnas andliga utveckling och allmänbildning. Länge existerade den dock icke, ty efter Arbetarföreningens startande i Helsingfors 1883 blevo de flesta av »Veikkojen piiris» medlemmar ivriga anhängare av denna, på grund varav sammanslutningen själv småningom upphörde.

o

År 1917 avled i en ålder av 80 år lektor *K. G. Göös*. Han var född i Nyslott 1837 och blev student 1857. Utnämndes 1863 efter avlagd lärareexamen till lektor i anatomi, gymnastik och finska vid Jyväskylä seminarium. Såsom redan nämnts, drog han sig 1900 till följd av sjuklighet från ledningen av Weilin & Göös' affär och överlät aktiemajoriteten i andra händer. Han överflyttade sedermera till sin egendom Irjala i Janakkala och ägnade största delen av sin tid åt skötseln av densamma. Även på detta för honom nya område förvärvade han sig anseende och förtroende. Såsom bevis härpå må nämnas, att han valdes till ledamot i direktionen för Tavastehus läns lantbrukssällskap, Finska jordbrukarnas förbund m. fl. lantbruksekonomiska sammanslutningar. Även var han en av stiftarna av Kansallis-Osake-Pankki och försäkringsaktiebolaget Pohjola. Under ståndslantdagarnas tid valdes han till representant i borgarståndet tvenne gånger, nämligen 1882 för Jyväskylä och 1891 för Torneå. Verksamt och energiskt ivrade Göös

Boktryckeri-avdelningens personal år 1887.

för den finska kulturens framåtskridande. Med detta mål för ögonen ledde han med säker hand sin skapelse Weilin & Göös.

Firmans andra grundläggare kollegan *A. G. Weilin* föddes 1823 i samma stad som Göös. Efter avlagd studentexamen 1844 studerade han ryska språket vid universitetet i Kasan, tjänstgjorde en följd av år såsom rysk språklärare i Kexholm samt sedermera såsom kollega i samma ämne vid lyceet i Jyväskylä och flyttade, såsom redan tidigare nämnts, 1885 till Helsingfors. Ända till sin död 1889 deltog han såsom medlem av bolagets styrelse i drivande av firmans affärer. I honom ägde Göös en försiktig rådgivare och en intresserad medarbetare. Hjärtegod och rättfram till sitt väsen vann han allmän sympati och aktning.

Weilins svärson borgmästaren *Lennart Cajander* var född 1866 i Sulkava. Blev, sedan han vunnit vicehäradshövdingstitel, advokat i Viborg samt sedermera borgmästare i Villmanstrand. Hans verksamhetslust och hans energiska sinne funno sig ej tillfreds med den jämförelsevis föga ansträngande sysselsättning borgmästartjänsten i en småstad erbjöd. År 1898 inträdde han i styrelsen för Weilin & Göös samt övertog, såsom nämnts, efter Göös avgång 1901 chefskapet för firman. Stort för-

Fabrikens personal jämte familjer på Fölisön år 1889.

troende åtnjöt han inom olika kretsar i huvudstaden. Så var han en lång följd av år stadsfullmäktig. Utom i Weilin & Göös var han intresserad i flere andra affärsföretag och tog energiskt del i det offentliga och föreningslivet. Han var en av initiativtagarena till stiftande av Finska arbetsgivarförbundet. Flere år fungerade han såsom ordförande i Grafiska Industrins Arbetsgivarförbund och i Finska Förlagsföreningen.

Bolagets nuvarande verkställande direktor, ingeniör *Birger Moliis* är född i Björneborg år 1878, utdimitterades år 1902 från Polytekniska Institutet i Helsingfors samt utsags samma år till ledamot av bolagets styrelse. Sin post som verkställande direktör tillträdde han år 1911.

Bokhandlaren *C. F. Wickstrom* var född år 1847. Han arbetade redan vid unga år på bokhandelsbanan samt konditionerade därefter en tid på Knusankoski pappersbruks kontor tills han år 1880 associerade sig med firman och öppnade bokhandel i Helsingfors. Sedan firman ombildats till aktiebolag, var Wickström direktionsmedlem åren 1883 och 1884. År 1894 blev Wickstrom, såsom redan tidigare nämnts, anställd å bolagets kontor som bokförare. Han erhöll prokura 1911 och kvarstod i bolagets tjänst till sin död den 15 april 1922.

Firmans personal på uppvaktning hos fru Hanna Weilin i Djurgården år 1897 i anledning av affärens 25-års jubileum.

Veterinären *Anders Silfvast* var medlem av direktionen åren 1885—1892.

Efter A. G. Weilins franfälle utsags professor *Ernst Bonsdorff* till ledamot av direktionen år 1890. Livligt intresserad för bolagets verksamhet och författare till flere av firman i tiden förlagda läroböcker i matematik har han allt sedan dess med ett par kortare avbrott tillhört bolagets styrelse, i vars arbeten han fortfarande deltager som suppleant.

Kamreraren, sedermera direktören i Finlands Statskontor, statsrådet *John Höckert* valdes 1892 till ledamot av bolagets styrelse. Samvetsgrann och verksam till sin natur tog han livlig del i skötseln av bolagets affärer ända till sin död 1914.

Tekniske ledaren, ingeniör *Joh. Boris Moliis* är född år 1881 i Björneborg och utdimitterades år 1907 som diplomingeniör från tekniska högskolan i Dresden. Han inträdde i bolagets tjänst år 1913 och har sedan 1915 varit medlem av styrelsen.

Tredje ordinarie ledamot av styrelsen är direktören *O. E. Lampén* sedan år 1916.

Bolagets mångarige tjänsteman *Julius V. Blyh*, född i Åbo år 1873, student 1892, har idkat filologiska studier vid universitetet och alltsedan 1895 innehaft befattning hos bolaget, från år 1911 som prokurist och merkantil chef. Vistades år 1909 med

Bokbinderi-avdelningens manliga arbetare år 1900.

statsunderstöd i England och Tyskland för studium av kommersiella förhållanden på bokindustrins område.

Chefen för Paragon-avdelningen *Bengt Oldenburg* är född år 1882 i Stockholm och tillträdde sin post år 1909. Han har lärt sig facket i Tyskland och Sverige samt har på sin tid även startat Paragon-avdelningen vid Centraltryckeriet i Stockholm.

Under den långa tiden av 26 år hade bolaget förmånen att bland sina funktionärer räkna den intresserade fackmannen *John Berger*. Han var född 1855 i Hernals Wien. Efter att 1877 hava överflyttat till Finland antogs han 1887 till faktor vid bolagets boktryckeri. Under hans ledning utvecklades tryckeriet till ett av de största i landet. År 1899 blev han teknisk ledare för hela fabriken. Denna post beklädde han med aldrig svikande punktlighet och ansvarsfullhet samt med stor skicklighet ända till sitt frånfälle den 1 dec. 1913.

Faktor *Arthur Ekholm* inträdde i bolagets tjänst 1896 som elev vid boktryckeriet, blev utlärd 1900, biträdande faktor 1905 och överfaktor 1906.

Arbetsledaren *Ivar Lehto* har varit i bolagets tjänst från år 1894 och fungerar sedan 1899 som föreståndare för pappersstrykning- och kartongavdelningen.

Firmans personal år 1902 vid lektor Göös' avgång.

Verkmästaren *Axel Hellstén* räknar sin tjänstetid hos bolaget från 1917 och är sedan påföljande år föreståndare för bokbinderi-, kontorsbok- och albumavdelningen.

Litografen *Karl Hjelt* vidtog med sin verksamhet hos bolaget 1892 och blev 1914 föreståndare för den litografiska avdelningen.

Av arbetarna hava följande personer varit i firmans tjänst över 25 år:

Herman Nenonen, snittmakare, sedan 1876, med avbrott
Otto Parkkonen, vaktmästare, sedan 1882
Carl Lömberg, typograf, sedan 1884
Karl Emil Nyberg, kartongmäst., sedan 1884
Frans Oskar Wickström, bokbindare, sedan 1886
Gustaf Ferd. Ekholm bokbindare, sedan 1887
Hulda Saarni, avdelnings-föreståndarinna, sedan 1888
Karin Sosunoff, avdelnings-föreståndarinna, sedan 1888
Karl Lindfors, typograf, sedan 1889
Robert Müller, boktryckare, sedan 1890, med avbrott
Matilda Grönqvist, pappersräkn., sedan 1892

Albert Rosenberg, stentryckare, sedan 1892
Wilhelm Stenström, bokbindare, sedan 1895
Olivia Suomela, falserska, sedan 1895
Maija Autere, falserska, sedan 1896
Pekka Heiskanen, gårdskarl, sedan 1897.

---

o